

ЖЮЛЬ ВЕРН

**АНТИФЕР ТОҒАНИНГ
АЖОЙИБ ВА ҒАРОЙИБ
САРГУЗАШТЛАРИ**

Роман

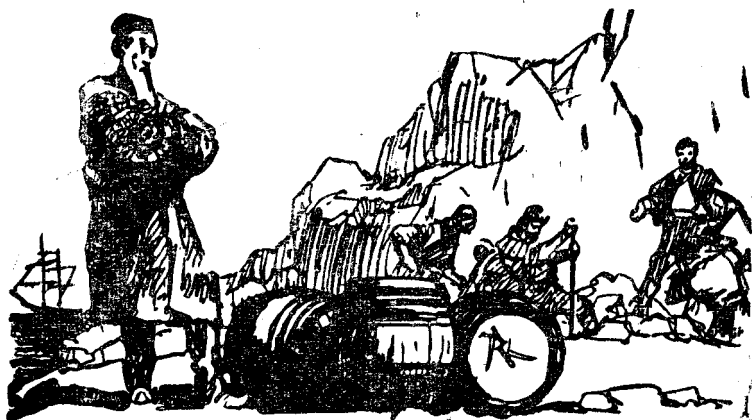
ЎЗБЕКИСТОН ЛКСМ МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ
~~НАШРИЙАТИ~~ НАШРИЁТИ
ТОШКЕНТ — 1969

Жюль Верннинг «Антифер тоганинг ажойиб ва ғаройиб саргузаштлари» номли романида дойюррак ва матонатли, муҳаббат ҳамда дўстликка содиқ, романтик кишилар, уларнинг номаълум денгиздаги номаълум оролга кўмилган хазинани излаб нотаниш мамлакатлар ва олис сувларда бошдан кечирган хавф-хатарларга тўла саргузаштлари ҳикоя қилинади.

ЭРКИН МИРОБИДОВ таржимаси

**Б И Р И Н Ч И
Қ И С М**

БИРИНЧИ БОБ

*Номаълум кема капитанининг номаълум кемада номаълум
оролни излаб номаълум денгизни кезгани*

1831 йилнинг 9 сентябрида эрталаб соат олтида капитан каютасидан чиқиб, кўприкчага кўтарилди.

Шарқ томон қизарди. Осмон энди чиқиб келаётган қуёшнинг илк нурларидан ёриша бошлади. Субҳидам шабадасида оҳиста мавжланиб турган денгиз сатҳи, гўё бу нур манглайини эркалаб сийпаётгандай, ярақлаб жи-мирларди.

Осойишта ўтган тун ажойиб кунни ваъда қиларди. Баъзан ўртача иқлимли минтақа жазирама ёз билан видолашадиган дамларда шундай кунни эҳсон этади.

Капитан дурбинини осмон билан денгиз тутатиб кетган чизиқ томонга тўғрилади.

Кейин дурбинни тушириб, пахмоқ соқол ва ёшига нисбатан тийрак ҳамда ўткир кўзли кекса дарға ёнига борди-да:

— Вахтага қачон турдинг?—деб сўради.

— Тўртда, капитан.

Бу икки киши шундай ғализ лаҳжада гаплашардики, бирор европалик, у хоҳ инглиз, хоҳ француз, хоҳ немис бўлсин, башарти у Левантнинг¹ савдо портларидан би-

¹ Левант — Уртаер денгизининг шарқий қисмидаги ташган Яқин Шарқ мамлакатларининг умумий номи.

ган бўлса, буларнинг бир оғиз ҳам гапларини тушунолмасди. Афтидан бу маҳаллий турк лаҳжаси билан сурия-араб¹ шевасининг қоришиб кетгани эди.

— Ҳеч қандай янгилик йўқми?

— Ҳеч қанақа, капитан.

— Тонгдан бери бирорта ҳам кема кўринмадими?

— Биттагина... Каттакон уч мачталиги. У елканларини ёйиб тўппа-тўғри устимизга бостириб келаверди. Ундан иложи борича нарироқ кетиш учун кемани шартта бурдим.

— Жуда тўғри қилибсан. Энди...—Капитан бутун уфқни диққат билан кўздан кечириб чиқди-да, тўсатдан баланд овоз билан команда берди:—Кемани буришга тайёрланилсин!

Вахтадагилар сакраб туришди. Румпель² бурилди, шкотлар³ тортилди, кема бурилди-да, елканларини чап биқиндан эсаётган шам лга мослаб, шимоли-ғарб томонга қараб суза кетди.

Бу шхуна-бриг⁴— тўрт юз тонна ҳажмли савдо кемаси эди. Баъзи бир ўзгартишлардан кейин тез юрар яхтага айлантирилган эди у. Капитаннинг қўли остида ўн бешта матрос билан бир боцман бўлиб, елканларни бошқаришга бемалол етарли экипаж эди. Булар забардаст, довюрак одамлар эди, эгниларидаги калта жун камзул, мовут қалпоқ, кенг шим ва этиклари билан Шарқий Европа денгизчиларини эслатардилар.

Кеманинг на қуйруғи, на тумшугида бирор ном бор эди. Унда ҳеч қандай байроқ ҳам йўқ эди. Бунинг устига вахтада турган денгизчи уфқда бирор елкан пайдо бўлгани ҳақида хабар бериши биланоқ, шхуна сузиб келаётган кема билан салют бериб саломлашишдан қочиб, дарҳол йўлини ўзгартарди.

Эҳтимол, бу таъқибдан чўчиётган қароқчилар кемасидир (бунақа кемалар ўша пайтларда ҳали бу сувларда учраб турарди)? Йўқ. Кемада қурол-яроқ йўқ эди; бунинг устига шу бир неча кишидан иборат экипаж би-

¹ Сурияликлар араб тилининг сурияча лаҳжасида сўзлашадилар.

² Румпель — рулни бошқарадиган ричаг.

³ Шкот — елканларни бошқаришга хизмат қиладиган анжомлар.

⁴ Шхуна-бриг ёки бригантина — икки мачтали елканли кема.

лан бунақанги ишларга ким ҳам журъат эта оларди дейсиз!

Балки бу соҳилдаги шаҳарларни бож тўламай турли моллар билан яширинча таъминловчи ёки шундай махфий молларни оролдан-оролга ташувчи контрабандачи кемадир? Бундай ҳам эмас. Борди-ю ҳатто энг тажрибали божхона амалдори кеманинг тағхоналарини текшириб, юкларни у ёқдан-бу ёққа суриб, тойларни тит-пит қилиб, ҳамма яшиқларни титкилаб чиққанида ҳам шубҳали бирон нима тополмасди. Аслини олганда эса бу кемада бир неча йилга мўлжаллаб жамғариб қўйилган озиқ-овқат, тағхонанинг ичкарасига қўйилган вино ва ароқ солинган бочкалар, кўприкча остидаги темир чамбарли учта эман бочкачадан бошқа ҳеч қандай юкнинг ўзи йўқ эди... Кема мувозанатини сақлайдиган ажойиб чўян посонги учун жой мўл бўлиб, бу посонги кеманинг кучли шамол пайтида ҳам ҳамма елканларини ишга сола олишига қулайлик туғдирарди.

Эҳтимол анави учта бочкачада порох ёки бошқа портловчи модда бордир, дерсиз?.. Йўқ, чунки кўприкча остидаги омборхонага сира чўчимай, бемалол кираве-ришарди.

Лекин, шунга қарамай, матрослардан ҳеч бири шхунанинг вазифаси нимадан иборат экани ҳақида, худди олисда бирор елкан кўзга чалиниши биланоқ нега ўз йўлини ўзгартиришини айтиб беролмаганидек, ҳеч қандай ахборот ҳам беролмасди. Матрослар ҳатто ўз кемаларини нима сабабдан дам олдинга, дам орқага қайтиб, турли вақтларда турли сувларни — гоҳ ҳамма елканларини кўтариб, гоҳ тўхтаб, гоҳ ички сувларни кесиб ўтиб, гоҳ бепоён океанга сузиб чиқиб, ўн беш ой адашиб-улоқиб изғиб юрганини ҳам билмасдилар. Мабо-до бу ғалати изғишлар пайтида баланд соҳил кўзга ташланиб қолса, капитан ундан иложи борича тезроқ узоқлашарди. Борди-ю вахтада турган денгизчининг эътиборини бирорта орол тортадиган бўлса, капитан шхунани зудлик билан бошқа томонга буриб кетарди.

Кема журналидаги ёзувдан йўлни тез-тез ўзгартиб турганларини осонгина сезиш мумкин эди. Бунга об-ҳаво ҳам, шамолнинг ғўсатдан ўзгариши ҳам сабаб эмасди. Бу икки кишининггина: бизга таниш бўлган капитан билан ҳозиргина палубага кўтарилган басавлат кишининг сирри эди.

— Ҳеч гап йўқми?—деб сўради нотаниш киши.

— Ҳеч гап йўқ, жаноб олийлари,—деб жавоб берди капитан.

Нотаниш киши норози қиёфада елкасини қисиб қўйди-да, уч сўздан иборат бўлган бу қисқагина суҳбатни тугатди. Сўнгра капитан бунчалик эҳтиром билан муомала қилган киши трапдан¹ пастга тушиб, ўз каютасига кирди. У диванга чўзилиб, худди донг қотиб ухлаётгандек чуқур сукутга кетди. Лекин бу уйқу эмасди, балки нотаниш кишининг вужудини фақат биргина фикр қамраб олганди.

Ташқи кўринишидан у эллик ёшлар чамасида эди. Новча, боши катта, оқ оралаган сочи қалин, курак соқоли кўксига тушиб турган, қора кўзлари ўтдай чақнаган, чеҳрасида қайғу, аниқроғи ноумидлик аломатлари акс этиб турган бу кишининг мардонавор қад-қомати унинг аслзодалардан эканидан далолат берарди. Эғнидаги либоси ҳам ўзига хос: энги уқали жигар ранг зарбоф чакмон, бошида қора попукли кўкиш фас.

Икки соатлардан кейин хизматкор каюта полига мустақам қилиб маҳкамланган столга нонушта келтириб қўйди. Каютага кўзнинг нурини оладиган ажойиб гилам тўшалган эди. Зарбоф чакмонли киши таомлардан номигагина егандек бўлди-ю, позик дид билан ишланган икки кумуш пиёлада келтирилган қайноқ хушбўй қаҳвани ичди. Сўнгра унга муаттар бўй таратиб турган чилим келтиришди. У садафдек оппоқ тишлари билан чилимнинг қаҳрабо найини тишлаб, муаттар дуд таратганча беадад ўйлари гирдобига чўмди.

Куннинг бир қисми шу тариқа ўтди. Шхуна тўлқинларда оҳиста чайқалганча, бепоён денгизда ўзининг сирли сафарини давом эттирарди.

Соат тўртларга яқин бу ғалати одам ўрнидан туриб, очик иллюминатор олдига бориб тўхтади-да, уфқни кўздан кечирди, кейин устига гилам ташлаб қўйилган люк ёнига борди. Люкнинг бир бурчагидаги қандайдир пружинага оёғи тегар-тегмас, каютанинг поли остидаги омборнинг оғзи очилди.

У ерда юқорида зикр этилган учта темир чамбарли бочка турарди. Нотаниш киши худди бу бочкаларга кўзи

¹ Трап — нарвон. зина. Кемалардаги нарвонлар, улар қаерда ва қандай турда бўлмасин барибир трап деб аталади.

тушиб маҳлиё бўлгандай бир неча дақиқа люк ёнида энкайганча туриб қолди. Кейин қаддини ростлаб, пичирлади:

— Йўқ... иккиланиш етар энди! Башарти бирорта номаълум оролни топиб буларни кўмиш насиб этмаса, бочкаларни денгизга улоқтирганим маъқул!

У люк устини яна гилам билан беркитиб қўйди-да, трапдан капитан кўприкчасига кўтарилди.

Бу пайт кундузи соат бешлар чамаси эди. Ҳаво бирдай. Кўк бетига парча-пурча парқу булутлар сузиб юрарди. Майин шабадада сал қийшайиб, елканларини чап биқиндан эсаётган шамолга мослаб сузиб кетаётган шхуна ортида ингичка вижир-вижир из қолдириб борар, бу жимжима из тўлқинларда ёйилиб-таралиб кетарди.

Зарбоф чакмонли киши яққол кўзга ташланиб турган ложувард уфқ чизигини шошилмай, диққат билан назардан кечирди. Капитан кўприкчасидан ҳар қандай ўртача дўнглик ўн тўрт ёки ўн беш миль олисдан ҳам бемалол кўзга ташланиши мумкин эди.

Бироқ осмон гумбазини сув сатҳидан ажратиб турган теп-текис чизиқда ҳеч нарса кўринмасди.

Капитан нотаниш кимсага яқинлашаркан, у яна бояги саволни берди:

— Ҳеч гап йўқми?..

Саволга яна ўша бирдай жавоб бўлди:

— Ҳеч гап йўқ, жаноби олийлари...

Зарбоф чакмонли киши бир неча дақиқа жим қолди. Сўнгра курсига ўтирди, капитан эса дурбинини уфқнинг турли нуқтасига тўғрилаганча кўприкчада у ёқдан-бу ёққа бориб келарди.

— Капитан!—деб мурожаат этди яна нотаниш саёхатчи кўзларини уфқдан узиб.

— Жаноби олийлари нимани истайдилар?

— Қаерда эканлигимизни аниқ билмоқчиман.

Капитан харитасини ёзди.

— Мана бу ерда,—деб қалами билан меридиан ва параллеллар кесишган жойдан аниқ бир нуқтани кўрсатди.

— Манави... шарқ томондаги оролдан қанча масофада?

— Йигирма икки миль олисда.

— Манави ердан-чи?

— Тахминан йигирма олти милча.

— Қаерда сузиб кетаётганимизни шхунадагиларнинг ҳеч қайсиси билмайдими?

— Сиз ва мендан ташқари ҳеч зог билмайди, жаноби олийлари.

— Қайси денгизни кесиб ўтаётганимизни ҳамми?..

— Сафарга чиққанимиздан бери кема йўлини шунча ўзгартдики, ҳатто энг тажрибали денгизчи ҳам шу топда қаерда эканлигимизни айтиб бера олмаса керак.

— Денгиз сайёҳлари назаридан четда қолган оролни топишимга шум тақдир халал бераётганининг боиси нима экан-а? Орол бўлмаса, қаердалиги ёлғиз менга аён бўлган бирор кафтдаккина оролча ёки денгиз тубидан чиққан бирор қоя учраса-чи! У ерга ўз бойлигимни кўмардим-қўярдим... Фурсат етганда, у ердан яна олиб кетишга бир неча кунгина кифоя қиларди...

Шундай деб нотаниш киши тагин ўй дарёсига фарқ бўлди. Кема панжараси устига тutilган тўр узра энгашиб, саксон футча чуқурликкача аниқ кўриниб турган шаффоф сувга узоқ тикилиб қолди. Кейин шахт билан бурилди-ю:

— Мана... манави тубсизлик!.. Ўз бойлигимни шунга ташлайман!..—дея хитоб қилди.

— Жаноби олийлари! Бойликни у ердан икки дунёда қайтариб ололмайсиз-ку кейин!

— Бойлигим душманлар ёхуд разилларнинг қўлига тушгандан кўра ундан тамоман айрилганим афзалроқ!

— Жаноби олийларининг ўзлари биладилар.

— Башарти бугун қош қорайгунча бу сувларда номаълум оролни тополмасак, учала бочкачани ҳам денгизга улоқтираман.

— Хўп бўлади!—деди капитан ва шамолга қарши юришга буйруқ берди.

Нотаниш киши капитан кўприкчасига қайтди ва кема панжарасига тирсақларини тираганча тагин ўйга чўмди.

Қуёш тез ботиб кетди. Шу куни, кеча-кундуз тенглиги палласидан икки ҳафта илгари, яъни 9 сентябрда қуёш уфқнинг худди капитаннинг эътиборини тортган нуқтасида ботди. Бу қуруқлик ёки бирор орол билан туташган бурунмасмикин? Бу эҳтимолдан йироқ, зероки савдо кемалари тез-тез қатнаб турадиган ва бинобарин, денгизчиларга яхши таниш бўлган бу сувларнинг харитасида ўн-ўн беш миль теваарак-атрофда ҳеч қандай қуруқлик белгиланмаган.

Иттифоқо бу ғаройиб одам узоқ ва беҳуда излаган, бойликлари учун ҳазиналик вазифасини ўтайдиган, сув сатҳи узра бир неча туаз¹ бўй чўзиб турган бирон қоя ёки сув ости тоши йўлиқиб қолмасмикин? Денгизнинг шу қисми аниқ тасвирланган хариталарда бундай нарсадан ном-нишон ҳам йўқ эди. Ҳатто бурунлар билан қуршалган энг муъжаз оролча ҳам синчков тадқиқотчиларнинг кўзларидан қочиб қутула олмаган бўлса керак. Улар бундай жойнинг аниқ географик нуқтасини хариталарда кўрсатишни асло унутмайдилар. Мана ҳозир, кўзи илгагунга қадар бу бепоеён бўшлиқни харитага чоғиштираркан, капитан ҳатто бирорта сув ости қояси ҳам йўқлигини тасдиқлашга тайёр эди.

«Сароб!»—деб қўйди ичида у, шубҳали томонга иккинчи бор дурбинни тўғриларкан. Чиндан ҳам дурбинда бирон аниқ шакл кўринмади.

Худди ана шу дамда (соат олтидан бир неча дақиқа ўтган эди), агар бир вақтлар иберияликларнинг² айтган гапларига ишонилса, қуёш гардиши нола чекиб денгизга чўкиб бораётган, гўё уфқ уни ютиб юбораётгандек эди.

Қуёш ботаётганда нурлар синиши оқибатида шафақ яллиғланиб, гарчи у уфқ ортига шўнгиб кетган бўлса-да, ҳануз кўриниб турганга ўхшайди. Унинг ялтироқ нурлари тўлқинлар бағрини наштар каби тешиб ўтиб, ғарбдан шарққа йўл-йўл бўлиб чўзилиб кетади. Учқунлар сингари милтираб турган сўнги мавж энгилгина шабадада титраб туради.

Қуёш гардишининг тепаси сув сатҳи билан баробарлашиб, яшил нур таратган ҳамоноқ бу милтиллаш сўнди-қолди. Шхуна шу ондаёқ қорайиб, баланддаги елканлар эса ол рангга кирди.

Денгиз узра тун чодирини ёйилгач, фок-мачтадан³:

— Оэ-э!—деб қичқириб қолишди тўсатдан.

— Нима гап?—деб сўради капитан.

— Олдинда, ўнг томонда ер кўриняпти!

Ҳа, чиндан ҳам бир неча минут илгари капитанга

¹ Туаз — французларнинг қадимий узунлик ўлчови, 1,95 м га тенг.

² Иберияликлар — жануби-ғарбий Европанинг қадимий аҳолиси.

³ Фок-мачта — кема тумшуги томонидан ҳисоблаганда биринчи мачта.

аллақандай ноаниқ шакл кўринган томонда қуруқлик кўзга ташланарди. Демак у янглишмаган экан!

Кузатув постидан янграган қичқириқни эшитган вахтадагилар кема бортига ташланиб, ғарб томонга тикила бошладилар. Дурбинини елкасига осиб олган капитан грот-мачтанинг¹ арқонига маҳкам ёпишганича эпчиллик билан юқорига тармашиб чиқди-да, елкан тиқилган кўндаланг ёғочга миниб олиб, дурбини билан уфқнинг кузатувчи айтган томонини кўздан кечира бошлади.

Кузатувчи янглишмабди. Олти-етти миль нарида сув бетиде бир оролча шўппайиб турибди; шафаққа бурканган уфқда у қорайиб кўринарди.

Бу оролча олтингургурт буғлари билан қопланган, баландлиги ўртача, оддий сув ости қояси бўлса керак. Бу ҳолни ярим аср кейинроқ кўрган ҳар қандай денгизчи сира иккиланмай бирор пароходнинг мўрисида чикаётган тутун деб ўйлаган бўларди. Аммо 1831 йилда эса, вақти келиб, ҳар қандай об-ҳавода океаннинг истаган томонига қатнай оладиган қудратли машиналар пайдо бўлишини олдиндан билиш амри маҳол эди.

Бироқ капитан кўз ташлашга улгура олди, холос, ўйлаб, мулоҳаза қилиб ўтиришга эса фурсати йўқ эди. Кузатувчи пайқаб қолган бу оролча деярли ўша заҳотиёқ кечки туман пардасига чулғаниб кўздан йўқолганди. Лекин бунинг аҳамияти йўқ эди: муҳими уни кўришди, кўрганда ҳам аниқ кўришди. Бунга ҳеч қандай шубҳа йўқ эди.

Капитан палубага тушди. Шовқиндан мудроғи тарқаб кетган нотаниш киши ўша замоноқ капитанни чакчириб, унга ўзининг одатдаги саволини берди:

— Хўш, демак...

— Ҳа, жаноби олийлари.

— Қуруқлик кўриндимми?

— Ҳеч бўлмаганда оролча бўлса керак.

— Оралиги қанча?

— Олти милча келади, ғарб томонда.

— Харитада шу жойда ҳеч нима белгиланмаганми?

— Ҳеч нима.

— Бунга имонинг комилми?

¹ Грот-мачта — икки-уч мачтали кемалардаги энг баланд — иккинчи мачта.

— Ҳа, имоним комил.
 — Демак, бу номаълум орол экан-да?
 — Афтидан, шундай.
 — Наҳотки шундай бўлса?
 — Агар оролча яқинда пайдо бўлган бўлса, бу мумкин, жаноби олийлари.

— Яқинда пайдо бўлган бўлса?
 — Ҳа, бу эҳтимолдан холи эмас. Менга оролча олтингурут буғи билан қопланганга ўхшаб кўринди. Бу ердаги вулқон кучлари жуда актив ва улар ҳаракатга келиб сув ости тузилишини ўзгартган ҳоллар тез-тез учраб туради.

— Эҳ, капитан, шундай бўлса кошкийди! Менга кераги ҳам бирон-бир тўсатдан пайдо бўлиб қолган ана шунақа қоя-да!.. Бу орол ҳеч кимнинг мулки эмасдир ахир?

— Жаноби олийлари, у биринчи бўлиб қадам қўйган одамники бўлади.

— Унда мен биринчи бўлиб қадам қўяман.

— Ҳа... сиз.

— Энди кемани тўппа-тўғри оролга қараб ҳайдашларини буюр.

— Тўппа-тўғри... лекин эҳтиётлик билан!— деб жавоб берди капитан.— Сув ости қоялари чўзилиб кетган бўлса, шхунамиз шикастланиши мумкин. Ҳозирча шошилмай, оролга эрталаб яқинлашсак дуруст бўлармиди...

— Маъқул, капитан, кутамиз, илло аста-секин яқинлашаварамиз...

— Ихтиёрингиз!

Капитан тажрибали денгизчилардек иш тутди. Қоронғида кемани нотаниш қирғоққа яқин олиб бориб бўлмайди. Бироқ янги ерга яқинлашганда лот¹ билан чуқурликни ўлчаб кўриш, тун қоронғилигидан эҳтиёт бўлиш керак.

Нотаниш киши ўз каютасига қайтди. У кечаси ухлаган бўлса-да, юнга уйғотмасидан аввал каллаи саҳарлаб палубага чиқиб олганди.

Капитан кўприкчани тарк этмасликка ҳамда тунги навбатни боцманга топширмасликка аҳд қилди.

Аста-секин тун чўкиб, уфқ тобора хиралашиб борарди.

¹ Лот — денгиз чуқурлигини ўлчайдиган асбоб.

Қуёшнинг сўнги нурлари қадалган булут парчалари шамдай сўниб, шамол аста-секин тина борди. Кемани бошқариб, йўлга солиб туришгагина зарур бўлган елка қолдирилиб, бошқалари йиғилди.

Кўк гумбазида дастлабки юлдузлар милтиллай бошлади. Шимолда қутб юлдузи хирагина йилтираб, мижжа қоқмай тикилиб турарди, бу орада Еттиоғайнинг тирсагидаги Арктур чарақлай бошлади...

Уйқуга чўмган денгиз сатҳи тунги осойишталик ҳукмида эди.

Капитан шхуна бортига суяниб, лангар чиғири ёнида қотиб турарди. Унинг бутун хаёлини фақат биргина нарса — ғира-шира қоронғилик қўйнидан кўзга ташланган қора нуқта ҳақидаги ўй банд этганди. Ҳозир уни яна шубҳа-гумонлар ўз гирдобига тортган, тун зулмати эса бу гумонларни янада орттирарди. Кўзига шундай кўриндимикин? Чиндан ҳам бу янгидан пайдо бўлган оролмикин? Ҳа, албатта. У бу сувларни яхши билади, бу ерларда юз мартабалаб бўлган-ку, ахир... Назарида оролча бир милча наридадек, энг яқин қирғоқдан эса саксон лъеча¹ берида тургандек эди. Аммо боринги у янглишмаган ва оролча ҳақиқатан ҳам сув остидан чиқиб қолган бўлсин дейлик, уни бирор кимса эгаллаб олмаганмикин?.. Борди-ю бирор денгиз сайёҳи ўз байроғини қадаб кетган бўлса-чи?.. Океан лахтакчилари — инглизлар ўз йўлларида учраган бу тирноқдаккина лахтак оролчани топиб, шоша-пиша бусиз ҳам тўлиб-тошган тўрваларига солиб олмаганмикинлар? Қоронғида оролчанинг бирор кимса томонидан эгалланганидан далолат берувчи ўт ёниб қолмасмикин?.. Эҳтимол бу бир уюм тош денгиз сатҳига бир неча ҳафта ёхуд, ҳатто, бир неча ой бурун чиқиб қолгандир, унда гидрографнинг² оролчанинг қаерда турганини аниқловчи асбобидан қочиб қутулиши амри маҳол-ку.

Тонг ёришишини кутаркан, бу изтиробли ва ташвишли ўйлардан капитаннинг юрагига гулгула тушиб қолганди. Энди оролнинг қаердалигини кўрсатувчи бирон нишона қолмаган эди — ҳатто зулматни сал ёритиши мумкин бўлган оролчани чулғаб турган буғ ҳам йўқол-

¹ Лъе — французларнинг эскириб қолган ўлчови, 4,5 кмга тенг.

² Гидрограф — гидрография мутахассиси, гидрография — географиянинг сув ости тузилишини ўрганувчи бўлими.

- Lituz.com

Elektron kitoblar

**To'liq qismini Shu tugmani
bosish orqali sotib oling!**